

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

S. Avrel. Avgvstini Confessionvm Libri X

Augustinus, Aurelius

Coloniae, 1646

Liber V. Proloquitur annum undetricesimum ætatis suæ, quo Carthagine Rhetoricam docens, cognita imperitia Fausti celeberrimi Manichæorum Episcopi, ab iis alienari cœpit. Tum Romæ gravi morbo ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10120

LIBER V.

Proloquitur annum unde - tricesimum ætatis suæ , quo Carthagine Rhetoricam docens , cognita imperitia Fausti celeberrimi Manichæorum Episcopi , ab iis alienari cœpit. Tum Romæ gravi morbo defunctus , & in Rhetoricæ professione aliquantum moratus , ad eandem Mediolani suscipiendam abiit. Vbi S. Ambrosii humanitate , ac sermonibus , meliorem de Fide Catholica opinionem , sensim concepit.

CAP. I.

Confitetur Deo miserationes ejus, non ut doceat, sed ut laudet eum, quem laudat omnis creatura.

I.

Accipe sacrificium confessionum mearum, de manu linguæ meæ quam formasti & excitasti, ut *confiteatur* nomini tuo, & sana omnia ossa mea, & dicant: *Domine*

Psal. 137.
2.

Psal. 88. 1. *quis similis tibi?* Neque enim docet te, quid in se agatur, qui tibi confitetur: quia oculum tuum non excludit cor clausum, nec manum tuam repellit duritia hominum: sed
solvis

solvis eam, cum voles, *a* aut miserans aut vindicans, & non est, qui se abscondat à calore tuo. Sed te laudet anima mea, ut amet te: & confiteatur tibi miserationes tuas, ut laudet te. Non cessat nec tacet laudes tuas, universa creatura tua: *b* nec spiritus omnis hominis, per os conversum ad te: nec animalia, nec corporalia, *c* per os considerantium ea: ut exurgat in te à lassitudine anima nostra, in nitens eis, quæ fecisti, & transiens ad te, qui fecisti hæc mirabiliter; & ibi refectio, & vera fortitudo.

Psal. 18. 7.

N O T Æ.

- a* Aut miserans, aut vindicans) miserans emolliendo ad pœnitentiam, aut vindicans magis indurando subtractione auxilii interni; & puniendo impœnitentiam, pœnis hujus & alterius vitæ.
- b* Nec spiritus omnis hominis) iusti, intellige; impii enim non laudant Deum, sed blasphemant.
- c* Per os considerantium ea) Angeli & homines proprie laudant Deum, animalia vero aliæque creaturæ eundem laudant non ore suo, sed alieno: excitando repræsentatione divinarum perfectionum mentem ad laudandum suum conditorem. Quo sensu dixit David: *Celi enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.* Laudant itaque Angeli & homines Deum formaliter, aliæ creaturæ objective, ut loquuntur in Scholis.

Psal. 18. 1.

V S V S.

Salubrem pro confessione hoc caput suggerit meditationem; tum ut integre fiat, cum Deum, cujus vices gerit Sacerdos, nihil lateat; tum ut excitemus nos ad creatorem nostrum laudandum seria emendatione: nec toties laudes totius universi, peccatis nostris interrumpamus.

C A P.

CAP. II.

Frustra iniqui fugiunt Deum, qui ubique est: convertantur potius, & confiteantur ei.

1. **E** Ant, & fugiant te inquieti & iniqui; *a* & tu vides eos, & distinguis umbras, & ecce pulchra sunt cum eis omnia, & ipsi turpes sunt! Et *b* quid nocuerunt tibi, aut in quo imperium tuum dehonestaverunt, à cœlo usque in novissima, justum & integrum? Quò enim fugerunt, cum *fugerent à facie tua?* aut ubi tu non invenis eos? Sed fugerunt, ut non viderent te videntem se, atque excæcati in te offenderent: quia *non deseris aliquid eorum, quæ fecisti;* in te offenderent injusti, & juste vexarentur: subtrahentes se lenitati tuæ, & offendentes in re-
 ctitudinem tuam, & cadentes in asperitatem tuam. Videlicet nesciunt, quod ubique sis, quem nullus circumscribit locus: solus es præsens etiam his, qui longe fiunt à te.
2. Convertantur ergo, & quærant te; quia non sicut ipsi deseruerunt te creatorem suum, ita & tu deseruisti creaturam tuam. Ipsi convertantur, & quærant te; & ecce ibi es in corde eorum, in corde confitentium tibi, & projicientium se in te: & plorantium in sinu tuo post vias suas difficiles. Et tu facilis terges lachrymas eorum, ut magis plorent, & gaudeant in fletibus: quoniam tu Domine, non aliquis homo, caro & sanguis, sed tu Domine qui fecisti, reficis & consolaris eos. Et ubi ego eram, quan-

Psal. 138.
7.

Sap. 11.
25.

quando te quærebam? Et tu eras ante me, ego autem & à me discefferam: nec me inueniebam, quanto minus te?

NOTÆ

a *Tu vides eos, & distinguis umbras*) Etsi iniqui non meminerint Dei, & avertant ab eo intellectum & voluntatem: videntur tamen ab eo, non quidem ut partes lucidæ, sed tenebrôsæ universi, & velut umbræ, quæ & ipsæ ornant picturam. Infra quoque S. D. *reprobos* appellat *noctem*, & *electos lucem*, ex mente utique Christi, qui cum diceret *hæc est hora vestra & potestas tenebrarum*, per tenebras dæmones intellexit & perditos Iudæos. Recte autem improbi sic appellantur, quia carent luce sapientiæ & gratiæ divinæ, eaque alios privant.

1.13.c.14.

Luc. 22.

53.

b *Quid nocuerunt tibi &c.*) Non Deo, sed sibi nocet peccator, nec imperium illius, sed naturam suam dehonestat. Nam non minus pulchra est iustitia Dei quam misericordia; hanc quia contemnunt impii, incidunt in illam; & postquam alias leges divinas violarunt, imperium illud iustum & integrum, non possunt perfringere, ut *non eant in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam*.

Matt. 25.

46.

V S V S.

Ad peccati detestationem valent ista, si peccator attente legat, & expendat cum S. D. quam stultum sit, malle experiri asperitatem quam lenitatem Dei, cuius vindictam nemo impius effugit unquam.

CAP. III.

Fausti adventum exponit, & quomodo Philosophi etsi probabiliora Manichæorum fabulis tradiderint, in cogitationibus suis evanuerint.

Proloquar in conspectu Dei mei annum illum undetricesimum ætatis

G

meæ.

meæ. Iam venerat Carthaginem quidam Manichæorum Episcopus, Faustus nomine, magnus laqueus diaboli: & multi implicabantur in eo, per illecebram suaviloquentiæ, quam ego jam, tametsi laudabam, discernere tamen à veritate rerum, quarum discendarum avidus eram: nec quali vasculo sermonis, sed quid mihi scientiæ comedendum apponeret, nominatus apud eos ille Faustus, intuebar. Fama enim de illo prælocuta mihi erat, quod esset honestarum omnium doctrinarum peritissimus, & apprime disciplinis liberalibus eruditus.

Sap. 13. 9.
Psal. 137.
6.

2. Et quoniam multa philosophorum legeram, memoriæq; mandata retinebam, ex eis quædam comparabam illis Manichæorum longis fabulis: & mihi probabiliora ista videbantur, quæ dixerunt illi, qui tantum potuerunt valere, *ut possent astimare seculum, quanquam ejus dominum minime invenerint.* Quoniam magnus es Domine, & humilia respicis, excelsa autem à longe cognoscis. Nec propinquas nisi obtritis corde, nec inveniris à superbis: nec si illi curiosa peritia numerent stellas & arenam & dimetiantur sidericas plagas, & investigent vias astrorum. Mente enim sua quarunt ista, & ingenio quod tu dedisti eis: & multa invenerunt, & prænunciaverunt ante multos annos, defectus luminarium solis & lunæ, quo die, qua hora, quanta ex parte futuri essent: & non eos fefellit numerus, & ita factum est, ut prænunciaverunt. Et scripserunt regulas indagatas, & leguntur hodie: atque ex eis prænunciatur, quo anno, & quo mense anni, & quo

quo die mensis, & qua hora diei, & quota parte luminis sui, defectura sit luna vel sol: & ita fiet, ut prænuñciatur.

3. Et mirantur hæc homines & stupent, qui nesciunt ea: & exultant atque extolluntur, qui sciunt; & per impiam superbiam recedentes & deficientes à lumine tuo, tanto ante solis defectum futurum prævident, & in præsentia suam non vident. Non enim religiose quærunt, unde habeant ingenium, quo ista quærunt. Et inuenientes quia tu fecisti eos, non ipsi se dant tibi, ut serues quod fecisti, & b quales se ipsi fecerant, occidunt se tibi: & trucidant exaltationes suas, sicut volatilia; & curiositates suas, sicut pisces maris, quibus perambulant secretas semitas abyssi; & luxurias suas, sicut pecora campi, ut tu *Deus ignis edax* consumas mortuas curas eorum, recreans eos immortallyter. Deut. 4.
24.

4. Sed non noverunt viam, verbum tuum, per quod fecisti ea, quæ numerant; & ipsos, qui numerant, & sensum, quo cernunt, quæ numerant, & mentem, de qua numerant, & *sapientia tua non est numerus*. Ipse autem unigenitus, *factus est nobis sapientia & iustitia, & sanctificatio*, & numeratus est inter nos, & *solvit tributum Casari*. Non noverunt hanc viam, qua descendant ad illum à se, & per eam ascendant ad eum. Non noverunt hanc viam, & putant se excelsos esse cum sideribus & lucidos; & ecce ruerunt in terram, & *obscuratum est insipiens cor eorum!* Et multa vera de creatura dicunt, & Veritatem creaturæ artificem, non pie quærunt, & ideo non inveniunt: aut si inveniunt *co-* Psal. 146.
5.
1. Cor. 1.
24.
Matt. 22.
21.
Rom. 1.
21.

ibid. gnoscetes Deum, non sicut Deum honorant, aut gratias agunt; sed evanescent in cogitationibus suis, & dicunt se esse sapientes, sibi tribuendo, quæ tua sunt; ac per hoc student perversissima cæcitate etiam tibi tribuere, quæ sua sunt, mendacia scilicet in te conferentes, qui Veritas

ibid. 22. es; & immutantes gloriam incorrupti Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum; & convertunt veritatem tuam in mendacium: & colunt, & serviunt creaturæ potius, quam creatori.

5. Multa tamen ab eis, ex ipsa creatura vera dicta retinebam; & occurrebat mihi ratio per numeros & ordinem temporum, & visibiles attestationses siderum: & conferebam cum dictis Manichæi, qui de his rebus multa scripsit, copiosissime delirans; & non mihi occurrebat ratio, nec solstiorum & æquinoctiorum nec defectuū luminarium, nec quicquid tale in libris secularis sapientiæ didiceram. Ibi autem credere jubebar, & ad illas rationes numeris & oculis meis exploratas non occurrebat: & longe diversum erat.

N O T Æ.

- a Non ipsi dant se tibi, ut servos, quod fecisti) agnoscetes naturæ autorē, illi se non consecrarunt, ut Deus servaret naturam illorum à se conditam, & perficeret per gratiam.
- b Et quales se ipsi fecerant, occidunt se tibi) anteverbum occidunt, repetenda est negatio, ut sensus sit: non occidunt in se malas concupiscentias, quibus obsequendo, se ipsi fecerunt malos. Pergit, & insigni allegoria superbias philosophorum vocat volatilia, quia fastus instar avium sursum tendit; curiositates vero pisces, quia ut hi pervadunt profunda maris, ita Philosophi scrutantur abyssum natura;

tae; pecora denique luxuriis tribuit, quia ut iumentis non est intellectus, ita nec luxuriosis. Hæc ergo peccata, quia Deo non sacrificarunt per poenitentiam Philosophi, ideo evanuerunt.

V S V S.

- I. Quæ Philosophis gentilium fuerunt causæ evanescendi, eadem sunt doctis Christianis. I. *Superbia*, qua de ingenio superbientes, eum religiose non quæsierunt, à quo habebant ingenium. II. *Inanis gloria*, quam captabant, cum viderent alios mirari suam scientiam. III. *Luxuria*, ob quam iusto iudicio permitti sunt *compurescere in stercore errorum & scelerum*. IV. *Ignorantia* mysterii incarnationis & viæ, quam verbum incarnatum, humilitatis & patientiæ exemplo, ad cælum monstravit. V. *Ingratitudo*, non enim gratias egerunt, pro ingenio & doctrina. VI. *Irreligiositas*. cognoscentes enim Deum, non sicut Deum honorarunt, nec sacrificiis, nec precibus, nec aliis piis operibus. Caveant Christiani scientiis inclyti, ne per hæc & similia ipsi quoque evanescant: & super his examen subinde instituant.
2. Apparet fructus veræ Philosophiæ: ex qua Augustinus occasionem sumpsit agnoscendi & explorandi errores Manichæorum. Quæ causa est, cur hæretici studia philosophica tam male oderint: metuunt enim, ne ex eo quod errent in arcanis naturæ, convincantur multo gravius errare in mysteriis gratiæ.

CAP. IV.

Qui Deum scit, hoc solo beatus est, nec beatior, aut melior, quia alia præter ipsum scit.

1. **N**Unquid Domine Deus veritatis, quisquis novit ista, jam placet tibi? Infelix enim homo, qui scit illa omnia, te autem nescit: beatus autem qui te scit,

Rom. 1.
22.

etiam si illa nesciat. Qui vero & te, & illa novit, non propter illa beator, sed propter te solum beatus est, si *cognoscens te, sicut Deum glorificet, & gratias agat, & non evanescat in cogitationibus suis.*

2. Cor. 6.
10.
Iob. 28.
31.

2. Sicut enim melior est, qui novit possidere arborem, & de usu ejus tibi gratias agit, quamvis nesciat vel quot cubitis alta sit, vel quanta latitudine diffusa, quam ille, qui eam metitur, & omnes ramos ejus numerat: & neque possidet eam, neque creatorem ejus novit aut diligit: sic fidelis homo, cujus totus mundus divitiarum est, quasi *nil habens omnia possidet* inhærendo tibi, cui serviunt omnia: quamvis nec saltem septentrionum gyros noverit, dubitare stultum est, quin utique melior sit, quam mensor cœli, & numerator siderum, & pensor elementorum, & negligens tui, qui *omnia in mensura, & numero, & pondera disposuisti.*

Sap. 18.
21.

V S V S.

1. Cor. 8.
1.

Incitat S. D. doctos ad humilitatem, ne se majores putent indoctis, cum non sint ideo beatores quia doctiores: imo hoc ipso sint miseres, quia *scientia inflat*, nisi identidem humilitatis studio reprimatur.

C A P. V.

Manichæus in suis libris de sideribus & celo falsa docens, Spiritum S. in se personaliter habitantem, doctrina sua autorem incredibili dementia faciebat.

1. **S** Ed tamen quis quærebat Manichæum nescio quem, etiam ista scribere, sine

sine quorum peritia pietas disci poterat? Dixisti enim homini: *Ecce pietas est sapientia!* ^{Iob. 18. 28.} quam ille ignorare posset, etiam si ista perfecte nosset: ista vero quia non noverat, impudentissime audens docere, prorsus illam nosse non posset. Vanitas est enim mundana ista etiam nota profiteri, pietas autem tibi confiteri. Vnde ille devius ad hæc, ista multum locutus est: ut convictus ab eis, qui ista vere didicissent, quis esset ejus sensus in cæteris, quæ abditiora sunt, manifeste cognosceretur. Non enim parvi existimari se voluit, sed a Spiritum sanctum consolatorem, & ditatorem fidelium tuorum, autoritate plenaria, personaliter in se esse persuadere conatus est.

2. Itaque, cum de cælo ac stellis, & de solis ac lunæ motibus falsa dixisse deprehenderetur, quamvis ad doctrinam religionis ista non pertineant: tamen ausus ejus sacrilegos fuisse satis emineret, cum ea non solum ignorata, sed etiam falsata, tam vesana superbiæ vanitate diceret, ut ea tanquam divinæ personæ tribuere sibi nitere-tur. Cum enim audio Christianum aliquem fratrem, illum aut illum, ista nescientem, & aliud pro alio sentientem, patienter intueor opinantem hominem: nec illi obesse video, cum de te Domine creator omnium non credat indigna, si forte situs & habitus creaturæ corporalis ignoret. Obest autem, si hoc ad ipsam doctrinæ pietatis formam pertinere arbitretur: & pertinacius affirmare audeat, quod ignorat.

3. Sed etiam talis infirmitas in fidei cunabulis, à charitate matre sustinetur, donec

Ephes. 4.
13.

assurgat novus homo in virum perfectum, & circumferri non possit omni vento doctrina. In illo autem qui doctor, qui autor, qui dux & princeps eorum, quibus illa suaderet, ita fieri ausus est: ut qui eum sequerentur, non quemlibet hominem, sed spiritum sanctum tuum se sequi arbitrarentur: quis tantam demerentiam, sicubi falsa dixisse convincetur, non detestandam, longeque abjiciendam esse judicaret? Sed tamen liquido nondum compereram, utrum etiam secundum ejus verba, vicissitudines longiorum & breviorum dierum atque noctium, & ipsius noctis & diei, & deliquia luminum, & si quid ejusmodi in aliis libris legeram, posset exponi: ut si forte posset, incertum quidem mihi fieret; utrum ita se res haberet, an non ita: sed ad fidem meam illius auctoritatem, propter creditam sanctitatem, proponerem.

N O T Æ.

hæresi 46.
ad Quod.
vult:
l. de util.
cred. c. 3.

a Sed spiritum S. consolatorem, &c.) quem in hæresis suæ autore personaliter habitasse credebant, nam promissionem Domini nostri Iesu Christi, teste S. D. de paraclete Spiritu Sancto, in suo hæresiarcha Manichæo dicunt esse completam. Unde se in suis literis Iesu Christi Apostolum dicit, eo quod Iesus Christus se missurum esse promiserit, atque in illo miserit Spiritum sanctum.

V S V S.

1. Solari se hinc possunt indocti, si audiant dicentem S. Augustinum, non obesse homini, si situs & habitus creaturæ ignoret, & abdita natura non penetret, modo de creatore non credat indigna, & non faciat divinis legibus prohibita.
2. Admonemur ex S. D. verbis, quanta caritate & patientia sit agendum cum Cathecumenis & Neophytis. Possunt quidam errores dissimulari,

lari, quos non tam ex pertinacia, quam incapacitate, & simplicitate invincibili retinent. Sicut enim Confessarius non tenetur monere pœnitentem ignorantia invincibili laborantem, si non speret fructum, ut Theologi docent: ita ex paritate rationis, nemo tenetur instruere aliquem de illis mysteriis, quæ novit ab illo, aut nunquam aut certe nondum posse intelligi.

V. Layman. l. 5. tr. 6. c. 13. n. 5. Suar. d. 15. de Fide. S. 1. n. 10.

CAP. VI.

Faustum natura & exercitatione facundum, liberalium artium, nisi Grammatica, expertem fuisse: se vero tum veritatis avidum, rem non verba curasse.

I. **E**T per annos ferme ipsos novem, quibus eos animo vagabundus audivi, nimis extento desiderio, venturum expectabam illum Faustum. Cæteri enim eorum, in quos forte incurrissem, qui talium rerum quæstionibus à me objectis deficiebant, illum mihi promittebant: cujus adventu collatoque colloquio, facillime mihi hæc, & si qua forte majora quærerem, enodatissime expedirentur. Ergo ubi venit, expertus sum hominem gratum & jocundum verbis: & ea ipsa, quæ illi solent dicere, multo suavius garrientem. Sed quid ad meam sitim, preciosorum poculorum decentissimus ministrator? Iam rebus talibus satiatae erant aures meæ: nec ideo mihi meliora videbantur, quia melius dicebantur: nec ideo vera, quia diserta, nec ideo sapiens anima, quia vultus congruus, & decorum eloquium. Illi autem, qui eum mihi promittebant, non boni rerum existimato-

res erant : & ideo illis videbatur prudens & sapiens, quia delectabat eos loquens.

2. Sensi autem aliud genus hominum, etiam veritatem habere suspectam : & ei nolle acquiescere, si compto atque uberi sermone promeretur. Me autem jam docueras Deus meus miris & occultis modis; (& propterea credo, quod tu me docueris, quoniam verum est, nec quisquam prater te alius est doctor veri, ubicunque & undecunque claruerit;) jam ergo abs te didiceram, nec eo debere videri aliquid verum dici, quia eloquenter dicitur: nec eo falsum, quia incomposite sonant signa labiorum. Rursum, nec ideo verum, quia impolite enunciatur: nec ideo falsum, quia splendidus sermo est; sed perinde esse sapientiam & stultitiam, sicut sunt cibi utiles & inutiles: verbis autem ornatis & inornatis, sicut vasis urbanis & rusticanis, utrosque cibos posse ministrari. Igitur aviditas mea, qua illum tanto tempore expectaveram hominem, delectabatur quidem motu affectuque disputantis, & verbis congruentibus, atque ad vestiendas sententias facile occurrentibus. Delectabar autem, cum multis, vel etiam præ multis laudabam ac efferebam: sed moleste habebam, quod in cœtu audientium non sinerer illi ingerere, & paritari cum eo curas quæstionum mearum, conferendo familiariter, & accipiendo ac reddendo sermonem.

3. Quod ubi potui, & aures ejus cum familiaribus meis eo quoque tempore occupare cœpi, quo non dedeceret alternis disserere, & protuli quædam quæ me movebant:

bant: expertus sum prius hominem exper-
tem liberalium disciplinarum, nisi Gram-
maticæ, atque ipsius usitato modo: & quia
legerat aliquas Tullianas orationes, & pau-
cissimos Senecæ libros, & nonnulla poeta-
rum, & suæ sectæ, si qua volumina latine at-
que compositæ conscripta erant: & quia ade-
rat quotidiana sermocinandi exercitatio, in-
de suppetebat eloquium, quod fiebat acce-
ptius, magisque seductorium moderamine
ingenii, & quodam lepore naturali. Itane
est, ut recolo domine Deus meus, arbiter
conscientiæ meæ? Coram te cor meum, &
recordatio mea, qui me tunc agebas abdito
secreto providentiæ tuæ: & inhonestos er-
rores meos jam convertebas ante faciem
meam, ut viderem, & odissem.

NOTÆ.

2. *Nec quisquam præter te alius est Doctor veri*) nimi-
rum principalis, Deus enim solus est prima veri-
tas, cui omnes alii Magistri subdocent, qui ve-
rum docent. Potest quoque S. Aug. intelligi de
veritate supernaturali, vel ad supernaturalem fi-
nem ordinata, quæ pertinet ad gratiam Christi,
juxta illud S. Pauli. *Non sumus sufficientes aliquid* 2. Cor. 3.
cogitare ex nobis, quasi ex nobis. Et talem fuisse hanc
de vero cognitionem, significat S. D. cum in
fine cap. dicit, Deum in *abdito secreto providentiæ*
sua egisse, sive duxisse eum ad errores suos agno-
scendos.

V S V S.

1. Persuadet S. D. efficaciter, in concionibus &
iis, quæ ad salutem pertinent, non verba, sed
rem quæri debere, sicut in mensa non quærimus
pocula & patinas, sed potum & cibum,
2. Cavendum ab hæreticis, ne sermonis elegan-
tia ac suavitate errores incautis persuadeant, qui-
bus fere proprium est verborum melle venena

sua illinere, & Grammaticis fucis, Theologiæ hæreticæ fraudes occultare. Nec mirum est, plerumque hæreticos plus verbis studere, quam Catholicos: cum enim veritate destituantur, illius speciem & larvam à Grammatica & Rhetorica mutuare coguntur.

C A P. VII.

Cognita Fausti imperitia, se conatum proficiendi in secta Manichæorum abjecisse, idque sibi initium conversionis fuisse.

I. **N**Am posteaquam ille mihi imperitus earum artium, quibus eum excellere putaveram, satis apparuit, desperare cœpi posse eum mihi illa, quæ me movebant, aperire atque dissolvere: quorum quidem ignarus, posset veritatem tenere pietatis, sed si Manichæus non esset. Libri quippe eorum pleni sunt longissimis fabulis, de cœlo, & sideribus, & sole, & luna: quæ mihi eum, quod utique cupiebam, collatis numerorum rationibus, quos alibi ego legeram, utrum potius ita essent, ut Manichæi libris continebantur: an certe vel par etiam inde ratio redderetur, subtiliter explicare posse, jam non arbitrabar. Quæ tamen ubi consideranda & discutienda protuli, modeste sane ille, nec ausus est subire ipsam sarcinam. Noverat enim se ista non nosse, nec eum puduit confiteri. Non erat de talibus, quales multos loquaces passus eram, conantes ea me docere, & dicentes nihil. Iste vero cor habebat, & si non rectum ad te, nec tamen nimis incautum ad se ipsum. Non usquequaque imperitus erat imperitiæ suæ,
& no-

& noluit se temere disputando in ea coartari, unde nec exitus ei ullus, nec facilis esset reditus: & jam hinc mihi amplius placuit. *b* Pulchrior est enim temperantia contentis animi, quam illa, quæ nosse cupiebam: & eum in omnibus difficilioribus & subtilioribus quæstionibus talem inveni-
bam.

1. Refracto itaque studio, quo intende-
ram in Manichæi literas, magisque despe-
rans de cæteris eorum doctoribus; quando
in multis, quæ me movebant, ita ille no-
minatus apparuit: cœpi cum eo pro studio
ejus agere vitam, quo ipse flagrabat, in
eas literas; quas tunc jam Rhetor Car-
thaginis, adolescentes docebam: & legere
cum eo, sive quæ ille audita desideraret,
sive quæ ipse tali ingenio apta existima-
rem. Cæterum omnis conatus meus, quo
proficere in illa secta statueram, illo homi-
ne cognito prorsus intercidit: non ut ab eis
omnino separarer, sed quasi melius quic-
quam non inveniens, eo, quo jam quoquo
modo irrueram, contentus interim esse de-
creveram: nisi aliquid forte, quod magis eli-
gendum esset, eluceret.

3. Ita ille Faustus, qui multis laqueus
mortis extitit, meum laqueum quo captus
eram, relaxare jam cœperat, nec volens, nec
sciens. Manus enim tuæ Deus meus, in ab-
dito providentiæ tuæ, non deserebant ani-
mam meam: & de sanguine cordis matris
meæ, per lachrymas ejus diebus ac nocti-
bus, pro me sacrificabatur tibi. Et egisti me-
cum miris & occultis modis; tu illud egisti
Deus meus; nam à Domino gressus hominis diri-
gens.

Psal. 36.

23.

gentur, & viam ejus volet; aut quæ procuratio salutis, præter manum tuam, reficientem, quæ fecisti?

N O T Æ.

- a) *Sed si Manichæus non esset*) Catholici veritatem pietatis tenent ab iis que scientiis naturalibus, sciunt enim eas non esse saluti necessarias. Manichæi nec falsam suam religionem sine his tenere possunt, putant enim *persinere ad fidem*.
- b) *Pulchrior est enim temperantia*) ut anima rationalis præstantior est omnibus rebus corporeis, ita virtutes quæ illam pulchram reddunt, vincunt pulchritudinem solis ac siderum, quæ S. D. intelligere cupiebat.

V S V S.

1. Etsi Faustus naturali quadam ingenuitate & morali modestia, nollet sibi arrogare scientiam eorum, quæ nesciebat: nihil tamen ipsi hæc, aliæque virtutes morales proderant, quia *sine fide impossibile est placere Deo*. Vnde merito gratias debemus Deo, qui in vera religione nati & educati sumus.
2. Quam mirabilis est Deus in sanctis suis vocandis & justificandis! Faustus magnus ille laqueus Diaboli, qui multos implicaverat suis nexibus, laqueum erroris, quo Augustinus tenebatur, cœpit contere. Nam *primus illius ad fidem Catholicam gradus fuit, cernere, Manichæorum errores à suis Doctoribus non posse defendi, nec veritatem in eorum secta reperiri*.
3. Non dubium est, si non plerosque, certe multos sectarios in hoc primo conversionis gradu, cum S. Augustino consistere, dum palpant Doctorum suorum imperitiam, & manifeste cernunt quosdam errores, qui nulla possunt tergiversatione celari. Vnde necessario de veritate in sua secta reperienda desperare coguntur, quamvis eam vel simulent vel retineant, quia melius quid inveniri posse non putant, aut quia libertas carnis & fastus ita suadet, aut quia metus principum & inopiæ retinet.

CAP. VIII.

Licentiam Scholasticorum Carthagenensium fugiens non tam suo, quam divino consilio Romam contendit, matre frustra renitente.

1. **E**Gisti ergo mecum, ut mihi persuaderetur Romam pergere: & potius ibi docere, quod docebam Carthagine. Et hoc unde mihi persuasum sit, non præteribo confiteri tibi: quoniam & in his altissimi tui recessus, & præsentissima in nos misericordia tua, cogitanda & prædicanda est. Non ideo Romam pergere volui, quod majores quæstus, majorque mihi dignitas ab amicis, qui hoc persuadebant, promittebatur (quamquam & ista ducebant animum tunc meum) sed illa erat tunc causa maxima & pene sola, quod audiebam quietius ibi studere adolescentes, & ordinatiore disciplinæ coercitione sedari: ne in ejus scholam, quo magistro non utuntur, passim & proterve irruant, nec eos admitti omnino, nisi ille permiserit.

2. Contra apud Carthaginem fœda est & intemperans licentia scholasticorum. Irumpunt impudenter, & prope furiosa fronte perturbant ordinem, quem quisque discipulis ad proficiendum instituerit. Multa injuriosa faciunt mira hebetudine, & puniendâ legibus, nisi consuetudo patrona sit, hoc miseres eos ostendens, quo jam quasi liceat faciunt, quod per tuam æternam legem nunquam licebit: & impune se facere arbi-

bi-

bitrantur, & cum ipsa cæcitate faciendi puniantur, & incomparabiliter patiantur peiora, quam faciunt. Ergo quos mores, cum studerem, meos esse nolui, eos cum docerem, cogebam perpeti alienos: & ideo placebat ire, ubi talia non fieri omnes, qui noverant, indicabant. Verùm autem, tu *spes mea & portio mea in terra viventium*, ad mutandum terrarum locum pro salute animæ meæ, & Carthagine stimulos, quibus inde avellerer, admovebas: & Romæ illecebras, quibus attraherer, proponebas mihi per homines, qui diligebant vitam mortuam, hinc infana facientes, inde vana pollicentes, & ad corrigendos gressus meos, utebaris occulte, & illorum, & mea perversitate. Nam & qui perturbabant otium meum, fœda rabie cæci erant: & qui invitabant ad aliud, terram sapiebant. Ego autem, qui detestabar hic veram miseriam, illic falsam felicitatem appetebam.

3. Sed quare hinc abirem, & illuc irem, tu sciebas Deus: nec indicabas mihi, nec matri, quæ me profectum atrociter planxit, & usque ad mare secuta est. Sed fefelli eam violenter me tenentem, aut ut revocaret, aut mecum pergeret: & finxi me amicum nolle deserere, donec vento facto navigaret. Et mentitus sum matri, & illi matri! & evasi. Quia & hoc tu dimisisti mihi misericorditer, fervans me ab aquis maris, plenum execrandis sordibus, usque ad aquam gratiæ tuæ: qua me abluto, sicarentur flumina maternorum oculorum, quibus pro me quotidie tibi rigabat terram, sub vultu suo. Et tamen recusanti sine me redire, vix persuasi, ut

Psal. 141.
6.

fi, ut in loco, qui proximus nostræ navi erat, b memoria beati Cypriani, maneret ea nocte. Sed ea nocte clanculo ego profectus sū, illa autem remansit orando & flendo. Et quid à te petebat Deus meus tantis lachrymis, nisi ut navigare me non fineres? Sed tu alte consulens, & audiens cardinem desiderii, non curasti, quod tunc petebat: ut in me faceres, quod semper petebat.

4. Flavuit ventus, & implevit vela nostra, & littus subtraxit aspectibus nostris. In quo mane illa insaniebat dolore, & querelis ac gemitu implebat aures tuas contemnentibus ista: cum & me cupiditatibus meis raperes ad finiendas ipsas cupiditates, & illius carnale desiderium iusto dolorum flagello vapularet. Amabat enim secum præsentiam meam more matrum, sed multis multo amplius: & nesciebat, quid tu illi gaudiorum facturum esses de absentia mea. Nesciebat, ideo flebat, & ejulabat: atque illis cruciatibus arguebatur c rea reliquiarum Evæ, cum gemitu quærens, quod cum gemitu pepererat. Et tamen post accusationem fallaciarum & crudelitatis meæ conversa rursus ad deprecandum te pro me, abiit ad solita, & ego Romam.

N O T Æ.

- a *Cum ipsa faciendi cecitate puniantur*) juxta illud, quod supra dixerat *Deum spargere panales cecitates* 1, 2, c. 18. *super illicitas cupiditates*; magna pœna est, cum Deus subtrahit lumen menti, ita ut putet bonum malum, ideo, quia facit malum.
- b *Memoria B. Cypriani &c.*) templum intellige, solent enim PP. templa SS. Martyribus dicata, appellare *memorias*, quod præcipue familiare est S. Augustino, tum sæpius infra, tum alibi, ut cum

l. 20. con-
tra Fau-
stum c. 21.
l. 8. de civ.
Dei, c. 26.

cum dicit : *Populus Christianus memorias martyrum, religiosa solemnitate concelebrat, & : quod memoria martyrum nostrorum, templis Deorum, delubrisque succederent. Dicuntur autem Memorix à fine, consecrantur enim Sanctis, ut eorum memores simus, eosque colamus.*

- c. *Rea reliquiarum Evæ*) pœnas intelligit peccati originalis, inter quas miserrima est, indomitaram affectionum molesta rebellio; inde erat, quod Monica filii consuetudine privata, immodice dolebat. Editio *Basileens.* vitiose legit, *arguebatur in ea reliquiarum Evæ*, nullus enim sensus est.

V S V S.

1. Quos mirabiles divinæ providentiæ recessus expertus est Augustinus, ut alio fine ipse Romam iret, & alio Deus illuc eum impelleret: similes quivis è peccatorum cœno eductus, in se cognoscat, si vitam suam recognoscat. Reperiet mutationem loci, aut domus, aut alterius rei, longe alio & sæpe vano, vel impio fine susceptam, sibi salutis & pœnitentiæ occasionem extitisse. Agat Deo gratias, & gratia utatur.
2. Ecce antiquam consuetudinem dicandi templi Sanctis, cuius testis est S. D. matrem *in memoria B. Cypriani martyris* mansisse narrans. Quid ad hæc heri nati templorum eversores?
3. Nemo puret orationem suam non exaudiri etsi contrarium eveniat, aut voti summa diu differatur. Forte Deus *in altissimo bonitatis & Sapientia sua consilio, decrevit desiderii cardinem exaudire.* Sed quis hic cardo? Ille nempe, qui primis tribus Orationis Dominicæ petitionibus continetur, cum petimus *sanctificationem nominis divini, regnum gratia & gloria, denique adimpletionem voluntatis divine.* In his cardo Orationis nostræ verti debet, & quæcunque petamus, hæc causa sit petendi; ut Dei nomen honoretur, salus nostra promoveatur & Dei voluntas. Quod fieri potest, etsi non fiat, quod petimus infra hunc cardinem, ut patet in S. Monica, quæ non impetravit, ut filius maneret Carthagine, sed ut rediret ad patrem misericordiarum, hic enim erat *cardo desiderii ejus, & gloria ac voluntatis Dei, qui segregaverat sibi Augustinum ex utero ipsius.*
Sola

Sola itaque hæc bona, quibus homo male uti non potest, quæ scilicet malum eventum habere non possunt, sunt absolute petenda. In iis autem, quæ malum eventum habere possunt, & quibus male & bene uti possumus, ut sunt honores, divitiæ, aliaque temporalia, nunquam est orationis cardo figendus, teste etiam S. Th. 22. q. 83.
a. 5.

CAP. IX.

Roma in febrim incidit, ad inferos iturus, si moreretur: salutem precibus matris, et si nescientis adscribit, ejusque pietatem mire prædicat.

I. **E**T ecce, excipior ibi flagello ægritudinis corporalis, & ibam jam ad inferos: portans omnia mala quæ commiseram, & in te, & in me, & in alios multa & gravia, super originalis peccati vinculum, quo omnes in Adam morimur. Non enim quicquam mihi donaveras in Christo: nec solverat ille in carne sua inimicitias quas tecum contraxeram peccatis meis; quomodo enim eas solveret a in cruce phantasmatis, quod de illo credideram? Quam ergo falsa mihi videbatur mors carnis eius, tam vera erat animæ meæ: & quam vera erat mors carnis ejus, tam falsa vita animæ meæ, quæ id non credebat. Et ingravescentibus febribus, jam ibam, & peribam. Quo enim irem, si tunc hinc abirem, nisi in ignem atque tormenta digna factis meis, b in veritate ordinis tui? Et illa hoc nesciebat, & tamen pro me orabat absens. Tu autem ubique præsens, ubi erat exaudiebas eam: & ubi eram, miserabaris mei, ut recuperarem salutem corporis

1. Cor. 15.
22.
Ephes. 2.
14.

ris

ris mei, ut recuperarem salutem corporis mei, adhuc infanus corde sacrilego. Neque enim desiderabam in illo tanto periculo baptismum tuum: & melior eram puer, quando illum de materna pietate flagitavi, sicut jam recordatus, atque confessus sum.

2. Sed in dedecus meum creveram, & consilia medicinæ tuæ demens irridebam: qui me non sivisti talem bis mori. Quo vulnere si feriretur cor matris, numquam sanaretur. Non enim satis eloquor, quid erga me habebat animi: & quantum majore sollicitudine me parturiebat spiritu, quam carne pepererat. Non itaque video, quomodo sanaretur, si mea talis illa mors, transverberasset viscera dilectionis ejus. Et ubi essent tantæ preces, & tam crebræ sine intermissione? Nusquam, nisi ad te. An vero tu Deus misericordiarum, *sperneres cor contritum, & humilitatum* viduæ castæ ac sobriæ, frequentantis eleemosynas, obsequentis atque ferventis sanctis tuis, nullum diem prætermittentis oblationem ad altare tuum: bis in die, mane, vespere, ad ecclesiam tuam sine ulla intermissione venientis, non ad vanas fabulas & aniles loquacitates, sed ut te audiret in tuis sermonibus, & tu illam in suis orationibus?

Psal. 10.
29.

3. Hujus ne tu lachrymas, quibus non à te aurum & argentum petebat, nec aliquid mutabile aut volubile bonum, sed salutem animæ filii sui (Tu, cujus munere talis erat) contemneres, & repelleres ab auxilio tuo? Nequaquam Domine. Imo vero aderas, & exaudiebas, & faciebas ordine, quo prædestinaveras esse faciendum. Absit, ut

ut tu falleres eam in illis visionibus & responsis tuis, quæ jam commemoravi, & quæ non commemoravi, quæ illa fidei pectore tenebat: & semper orans, *d* tanquam chirographa tua ingerebat tibi. Dignaris enim, quoniam in seculum misericordia tua, eis quibus omnia debita dimittis, etiam promissionibus tuis debitor fieri.

NOTÆ.

- a *In cruce Phantasmatis*) non enim credebant Manichæi, Christum vere natum & passum in vera carne, sed simulatam speciem carnis ludificandis humanis sensibus præbuisse: ubi non mortem, verum etiam resurrectionem similiter mentiretur, cujus erroris causam infra ponit S. D. qui cap. 10. recte ait se non potuisse solvi à peccatis, per simulatum redemptorem; nec veram in eo fiduciam collocare, quem credebat per phantasmata nobis illusisse.
- b *In veritate ordinis tui*) præordinantis justos ad gloriam, & injustos ad æternam pœnam.
- c *Neque enim desiderabam*) venerat in profundum peccatorum Augustinus, & contemnebat periturus salutis suæ remedium, quod puerulus non spreverat, Baptismi tum ardens efflagitator; l. 1. c. 11. multo nunc culpabilior, quod sciret veritatem apud Manichæos non reperiri.
- d *Nullum diem prætermittentis oblationem ad altare tuum*) puto intelligi Oblationes, quas ad Agapen sive convivia pauperum afferre solebat ex l. 6. c. 2. more Africano, de quo infra. Id colligo ex prioribus verbis, *quod frequentaret Eleemosynas, obsequeretur & serviret sanctis.* Sumit tamen S. D. oblationem sæpe pro sacrificio Missæ, cui quotidie interfuisse matrem, significat.
- e *Tanquam Chirographa tua*) ut per Chirographum, sive manus suæ subscriptionem homo se obligat homini, ita Deus per revelationes, promissionesque suas fit debitor, ex fidelitate, cum nemini quidquam debeat ex justitia. Alludit autem l. 3. c. ult. S. D. ad somnium matri divinitus ostensum, de quo

l. 3. c. 11. quo supra, cujus fiducia conversionem filii à Deo, quasi jure suo postulabat.

V S V S.

1. Mirabilis & profunda misericordia! qua Deus Augustinum non permisit mori, cum iturus erat ad inferos, qui tot alios in gravibus peccatis ad æterna supplicia abripi permittit. Fuit hoc beneficium S. D. magnus utique stimulus ad Deum ferventer postea amandum: & esse debet cuivis, qui meminit se in peccatis mortalibus, aliquando mori potuisse. Vnde merito S. Ignatius in libello exercitiorum, hoc velut ariete, in meditatione de peccatis alienis, animum impellit ad pœnitentiam: dum expendit, quot vel ob unicum mortale peccatum, sint damnati, quia Deus non expectavit eorum pœnitentiam.
2. Ecce antiquæ Ecclesiæ consuetudinem extruendi altaria & templa, eaque frequentandi quotidie sæpius.
3. Eæ demum preces efficaces sunt, quæ vitæ sanctitate & bonis operibus adjuvantur: illarum vi Monica vidua casta ac sobria, salutem filio impetravit.

C A P. X.

*Roma Manichæorum consuetudine se usum,
& à fide Catholica, ignorantia maxime
substantia incorporea retardatum.*

1. **R**ecreasti ergo me ab illa ægritudine, & salvum fecisti filium ancillæ tuæ; tunc interim corpore, ut esset, cui salutem meliorem atque certiozem dares. Et jungere etiam tunc Romæ falsis illis, atque fallentibus sanctis. *a* Non enim tantum Auditoribus eorum, quorum è numero erat etiam is, in cujus domo ægotaveram, & convalueram; sed eis etiam, quos Electos

vocant. Adhuc enim mihi videbatur non esse nos, qui peccamus, sed nescio, quam aliam in nobis peccare naturam: & delectabat superbiam meam extra culpam esse: & cum aliquid mali fecissem, non confiteri me fecisse, ut *sanares animam meam, quoniam peccabam tibi*; sed excusare eam amabam, & accusare nescio quid aliud, quod mecum esset, & ego non essem. Verum autem totum ego eram, & adversum me impietas me diviserat: & id erat peccatum insanabilius, quo me peccatorem non esse arbitrabar; & execrabilis iniquitas, te Deus omnipotens, te à me ad perniciem meam, quam me à te, ad salutem malle superari.

Psal. 40. 5.

2. Nondum ergo *posueras custodiam ori meo, & ostium continentia circum labia mea: ut non declinaret cor meum in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem*; & ideo adhuc combinabar cum Electis eorum. Sed tamen jam desperans, in ea falsa doctrina me posse proficere: eaque ipsa, quibus si nihil melius reperirem, contentus esse decreveram, jam remissius negligentiusque retinebam. Etenim suborta est etiam mihi cogitatio, prudentiores ceteris fuisse illos philosophos quos *b* Academicos appellant, quod de omnibus dubitandum esse censerant, nec aliquid veri ab homine deprehendi posse decreverant. Ita enim & mihi liquido sensisse videbantur, ut vulgo habentur, etiam illorum intentionem nondum intelligenti.

Psal. 140.

3. 4.

3. Nec dissimulavi eundem hospitem meum reprimere à nimia fiducia, quam sensi eum

eum habere de rebus fabulosis, quibus Manichæi libri pleni sunt. Amicitia tamen eorum familiarius utebar, quam cæterorū hominum, qui in illa hæresi non fuissent. Nec eam defendebam pristina animositate; sed tamen familiaritas eorum, (plures enim eos Roma occultat) pigrius me faciebat aliud querere: præsertim desperantem in Ecclesia tua Domine cœli & terræ, creator omnium visibilium & invisibilium, posse inveniri verum, unde me illi averterant. Multumque mihi turpe videbatur, credere figuram habere humanæ carnis, & membrorum nostrorum lineamentis coporalibus terminari. Et quoniam cum de Deo meo cogitare vellem, cogitare nisi moles corporum non noveram (neque enim videbatur mihi esse quicquam, quod tale non esset) ea maxima & prope sola causa erat inevitabilis erroris mei.

4. Hinc enim & mali substantiam quandam credebam esse talem, & habere suam molem, tetram & deformem sive crassam, quam terram dicebant: sive tenuem atque subtilem, sicuti est aëris corpus, quam malignam mentem per terram repentem imaginantur. Et quia Deum bonum, nullam malam naturam creasse, qualiscunque pietas me credere cogebat: constituebam ex adverso sibi duas moles, utramque infinitam, sed malam angustiùs, bonam grandius: & ex hoc initio pestilentioso, me cætera sacrilegia sequebantur. Cum enim conaretur animus meus recurrere in Catholicam fidem, repercutiebar: quia non erat Catholica fides, quam esse arbitrabar. Et
magis

magis pius mihi videbar, si te Deus meus, cui confitentur ex me miserationes tuæ, vel ex ceteris partibus infinitum crederem (quamvis ex una qua tibi moles mali opponeretur, cogerer finitum fateri) quam si ex omnibus partibus, in corporis humani forma, te opinarer finiri.

5. Et melius mihi videbar credere nullum malum te creasse (quod mihi nescienti non solum aliqua substantia, sed etiam corporea videbatur: quia & mentem cogitare non noveram, nisi eam subtile corpus esse, (quod tamen per loci spacia diffunderetur) quam credere abs te esse, qualem putabam naturam mali. *d* Ipsum quoque salvatorem nostrum unigenitum tuum, tanquam de massa lucidissima molis tuæ, porrectum ad nostram salutem ita putabam: ut aliud de illo non crederem, nisi quod possem vanitate imaginari. Talem itaque naturam nasci non posse de Maria virgine arbitrabar, nisi carni concerneretur. Concerni autem, & non inquinari non videbam, quod mihi tale figurabam. Metuebam itaque credere in carne natum, ne credere cogerer ex carne inquinatum. Nunc spirituales tui, blande & amanter ridebunt me, si has confessiones meas legerint. Sed tamen talis eram.

N O T Æ.

a *Non enim tantum auditoribus eorum*) serviebat mirum electis, cibos eis afferendo eosque audiendo: in electorum tamen ordinem nunquam venit, ut ipse testatur.

b *Academicos*) Sectatores ii Arcesilæ fuerunt, qui rationem disputandi ad Socratis modum mo-

De util.
cred. c. 3.

H

rem-

l. 3, de
civ. c. 12.

remque reducere tentavit, nihil ut affirmare ipse, vel se scire diceret. quæ vero ab aliis dicerentur, ea refutaret, teste Ludovico Vives. Contra hos Augustinus jam Catholicus, nondum tamen baptizatus, tres libros scripsit.

c. *Non erat Catholica fides*) falso enim una cum Manichæis imponebat Catholicis, quod docerent Deum humani corporis figura terminari, & alia absurda, quæ Catholica fides detestatur.

l. 3, c. 10.

d. *Ipsam quoque Salvatorem nostrum*) ideo putabat Christi carnem veram non fuisse, quia credebatur eum esse purissimam partem divinæ substantiæ, quam non deceret conquinari concretione carnis, cujus autorem faciebant Manichæi principem tenebrarum, ut supra dictum.

V S V S.

1. Rursus apparet, quantus obex salutis sit Superbia, ea alligabat Augustinum substantiæ mali, ut per eam excusare posset scelera sua, quodclare explicat. Nimirum ubique Deus superbis resistit. Alter obex caro erat, cui animo & affectu immersus, non merebatur ad cogitanda incorporea attolli.

2. Miseranda est hæreticorum cæcitas, qui in iis ipsis erroribus, quos Catholicis falso affingunt, vere & misere errant. Videbatur turpe Augustino credere cum Catholicis (quod tamen non credebant) Deum humana figura terminari: nec videbat stultum esse fateri Deum esse finitum, qua parte opponeretur substantiæ mali, etsi ex cæteris partibus esset infinitus: cum quidquid finitum est, divinæ immensitati repugnet, & perinde impossibile sit, Deum aliqua sui parte esse finitum, quam omnibus.

CAP.

CAP. XI.

Imbecillas sibi visas responsiones Manichæorum, ad argumenta Catholicorum ex Scripturis.

1. **D**Einde, quæ illi in Scripturis tuis reprehenderant, defendi posse nō existimabam: sed aliquando sane cupiebam, cum aliquo illorum librorum doctissimo, conferre singula, & experiri, quid inde sentiret. Iam enim Helpidii cujusdam, adversus eosdem Manichæos coram loquentis & disferentis sermones, etiam apud Carthaginem movere me cœperant: cum talia de Scripturis proferret, quibus resisti non facile posset, & imbecilla mihi responsio videbatur istorum.

2. Quam quidem non facile palam probebant, sed nobis secretius, cum dicerent Scripturas novi testamenti falsatas fuisse à nescio quibus, qui Iudæorum legem inferre Christianæ fidei voluerunt: atque ipsi incorrupta exemplaria nulla proferrent. Sed me maxime captum & offocatum, quodammodo deprimebant corporalia cogitantem moles illæ, sub quibus anhelans in auram tuæ veritatis, liquidam & simplicem, respirare non poteram.

V S V S.

Vt Manichæi falso & perfide, dicebant Scripturas novi Testamenti falsatas fuisse, cum tamen ipsi exemplaria incorrupta nulla proferrent: ita scetarii nostri inique errores & corruptelas editioni vulgatæ Bibliorum objiciunt, præsertim post tam accuratam editionem, qua nullam magis incorruptam proferre possunt.

CAP. XII.

Roma discipulos fidei desertores esse & mercedis defraudatores.

1. **S**Edulo ergo agere cœperam, propter quod veneram, ut docerem Romæ artem Rhetoricam: & prius domi congregare aliquos, quibus & per quos innotescere cœperam; & ecce cognosco alia Romæ fieri, quæ non patiebar in Africa. Nam revera illas everfiones, à perditis adolescentibus ibi non fieri, manifestatum est mihi. Sed subito inquirunt, ne mercedem magistro reddant, conspirant multi adolescentes, & transferunt se ad alium, desertores fidei: & quibus præ pecuniæ charitate, justitia vilis est. Oderat etiam istos cor meum, quamvis non perfecto odio. Quod enim ab eis passurus eram, magis oderam fortasse, quam eo, quod cuilibet illicita faciebant.

2. Certe tamen turpes sunt tales, & fornicantur abs te, amando volatica ludibria temporum, & lucrum luteum, quod cum apprehenditur, manum inquinat: & amplectendo mundum fugientem, contemnendo te manentem & revocantem, & ignoscentē redeunti ad te meretrici animæ humanæ. Et nunc tales odi pravos & distortos, quamvis eos corrigendos diligam: ut pecuniæ doctrinam ipsam, quam discunt, præferant: ei vero te Deum veritatem, & ubertatem certæ boni, & pacem carissimam. Sed tunc eos magis pati nolebam malos propter me, quam fieri bonos propter te volebam.

V S V S.

1. Vbique in vitia effunditur iuventus, nisi severiori disciplina coercetur, proni enim sunt ab adolescentia, & præcipue in illa, sensus hominis ad malum. Non reperit S. D. everfiones Carthaginenses Romæ, in alia tamen vitia discipulorum incurrit. Nihil iuventuti & Reipublicæ perniciosius est iis Academiis & Gymnasiis, ubi curapietatis negligitur. Recte hæc dixeris esse seminaria flagitiosorum hominum & publicarum calamitatum, unde redeunt juvenes domum, *sine scientia, sine conscientia, sine pecunia*; indocti, impii, prodigi, ut conqueritur S. Anton. 3 p. sum.
Theol. t.
5. 5. c. 2.
5. 11.
2. Expendant avari S. D. fulmen. Lucrum luteum, cum apprehenditur, manum inquinat non tam corporis quam animi, siue voluntatem, quæ inmodico opes cumulandi studio peccat.
3. Ille perfecto odio odit peccatorem, qui dolet illum Deo esse contrarium, non sibi; & ideo illum detestatur, exemplo S. D.

C A P. XIII.

Mediolanum ad docendam Rhetoricam missus à S. Ambrosio paterne susceptus est, cuius sola facundia initio delectabatur, rerum contemptor.

1. **I**Taque, posteaquam missum est à Mediolano Romam ad Præfectum urbis, ut illi civitati Rhetoricæ magister provideretur, impertita etiam evectioe publica, ego ipse ambivi per eosdem ipsos Manichæis vanitatibus ebrios (quibus ut carerem, ibam, sed utrique nesciebam) ut dictione proposita me probatū, Præfectus tunc Symmachus mitteret. Et veni Mediolanum ad Ambrosium Episcopum, in optimis notum orbi terræ, pium cultorem tuum: cuius tunc

eloquia strenue ministrabant *adipem frumenti* tui, & lætitiā olei, & sobriam vini ebrietatem populo tuo. Ad eum autem ducebar abs te nesciens, ut per eum ad te sciens ducerer. Suscepit me paterne ille homo Dei, & peregrinationē meam satis episcopaliter dilexit.

2. Et eum amare cœpi, primo quidem non tanquam doctorem veri, quod in Ecclesia tua prorsus desperabam, sed tanquam hominem benignum in me. Et studiose audiebam disputantem in populo, non intentione qua debui, sed quasi explorans ejus facundiam, utrum conveniret famæ suæ: an major minorve proflueret, quam prædicabatur. Et verbis ejus suspendebar intentus, rerum autem incuriosus & contemptor adstabam, & delectabar suavitate sermonis: quanquam eruditioris, minus tamen hilarescentis atque mulcentis, quam Fausti erat, quod attinet ad dicendi modum. Cæterum rerum ipsarum nulla comparatio. Nam ille per Manichæas fallacias aberrabat, iste autem saluberrime docebat salutem. Sed longe est à peccatoribus salus, qualis ego tunc aderam: & tamen propinquabam sensim, & nesciebam.

Psal. 118,
255.

V S V S.

1. Iterum S. D. exponit occultas Divinæ Providentiæ vias, quæ cum sensim non cogitantem, per eos ipsos nescientes ad salutem ducebat, qui eum à salute scientes averterant.
2. Benignitas & humanitas virtutes sunt ad errantes corrigendos, non solum opportuniæ, verum & necessariæ, ut merito dixerit B. Franciscus Borgia *homini nihil contigisse humanitate melius*, addo & benignitate. Sic certe cepit S. Ambrosius S. Augustinum, & salutari exemplo

iis præluxit, qui in conversione hæreticorum elaborant.

3. Magna est verbi Dei efficacia, ad quod audiendum inducendi sunt, quibus possunt modis, in qui alienam Religionem sectantur. Procurandi tamen ejusmodi concionatores, qui facundia & suavitate polleant, sic enim rerum licet contemptores & incuriosi, dum attendunt verbis, & ad eloquentiæ suavitatem cor aperiunt, gradatim res quoque ipsas, & veritatem admittunt. ut seq. c. de se testatur S. D.

CAP. XIV.

Ab Ambrosio persuasus credidit, Scripturas veteres, & Fidem Catholicam recte defendi posse adversus Manichæos: quibus relictis, Academicorum more fluctuans, Catechumenus esse statuit.

1. **C**VM enim non satagerem discere, quæ dicebat; sed tantum, quemadmodum dicebat, audire (ea mihi quippe jam desperanti ad te viam patere homini, inanis cura remanserat) veniebant in animum meum simul cum verbis, quæ diligebam, res etiam, quas negligebam. Neque enim ea dirimere poteram. Et dum cor aperirem, ad excipiendum quam diserte diceret, pariter intrabat quam vere diceret, gradatim quidem. Nam primo etiam ipsa defendi posse, mihi jam cœperant videri: & fidem catholicam, pro qua nihil posse dici adversus oppugnantes Manichæos putaveram, jam non impudenter asseri existimabam: maxime audito uno atque altero, & sæpius ænigmate soluto de Scripturis veteribus. Vbi cum ad 2 Cor. 3. 6. *literam acciperem, occidebar spiritualiter.*

2. Itaq; plerisq; illorum librorum expositis

locis, jam reprehendebam desperationem meam; illam dumtaxat, qua credideram legem & prophetas detestantibus atque irridentibus, resisti omnino non posse. Nec tamen jam ideo mihi Catholicam viam tenendam esse sentiebam, quia & ipsa poterat habere doctores assertoresque suos, qui copiose & non absurde objecta-refellerent. Nec ideo jam damnandum illud, tenebam, quia defensionis partes æquabantur: ita enim Catholica non mihi victa videbatur. ut nondum etiam victrix appareret. Tunc vero fortiter intendi animum, si quo modo possem certis aliquibus documentis Manichæos convincere falsitatis. Quod si possem spirituales substantiam cogitare, statim machinamenta illa omnia solverentur, & abjicerentur ex animo meo, sed non poteram.

3. Veruntamen, de ipso mundi hujus corpore, omnique natura, quam sensus carnis attingeret: multo probabiliora plerosque sensisse philosophos, magis magisque considerans atque comparans judicabam. Itaque Academicorum more, sicut existimantur, dubitans de omnibus, atque inter omnia fluctuans, Manichæos quidem reliquendos esse decrevi; non arbitrans eo ipso tempore dubitationis meæ, in illa secta mihi permanendum esse, cui jam nonnullos philosophos præponebam: quibus tamen philosophis, quod sine nomine salutari Christi essent, curationem languoris animæ meæ committere omnino recusabam. Statui ergo tamdiu esse catechumenus in Catholica Ecclesia, mihi à parentibus commendata: do-

nec

nec aliquid certi eluceret, quo cursum dirigerem.

V S V S.

1. *Secundus gradus S. D.* ad conversionem fuit, in quo S. Ambrosius illum collocavit, demonstrando scripturas veteres, quas Manichæi rejiciebant, non secundum literam, sed spiritum intelligendas: & fidem Catholicam adversus hæreticorum objecta posse defendi, adeoque non esse victam etsi nondum victrix appareret. In hoc gradu S. D. primum errorem hæresis Manichæorum, contra vetus testamentum deposuit.
2. Sicut S. D. ex hoc gradu incidit in periculosam desperationem veri, & diu in mediis dubitationis fluctibus ab Academicis retentus est, ut ipse testatur: ita multi ex sectariis, postquam vident nec suam religionem defendi, nec nostram refelli solide posse: non Academici, sed Politici aut Athei evadunt, incipientes dubitare de divina providentia, vel censentes quemvis in sua religione salvari posse, quod nulla sit, quæ ipsorum cerebro undequaque sapiat. Hi Academicis perfimiles sunt, & exemplo S. Augustini monendi.
 - I. Ut cum illo in Ecclesia Catholica saltem catechumeni esse velint, & instrui petant, cum *Nicodemus* in Evangelio, & *Eunucho* in Actibus Apostolorum. II. Ut cum S. Aug. Deum pro agnitione veritatis ferventer orent: nihil enim sibi restare putabat, quam ut divinam providentiam lachrymosis & miserabilibus vocibus, ut opem sibi ferret, deprecaretur, atque id sedulo se fecisse, ait. III. Ut cum eodem agnita Sectariorum fraudulentia, & irrefragabilibus quibusdam erroribus, decernant illos sibi relinquendos, nec ipso tempore dubitationis in illa secta sibi putent permanendum: sed quantum possunt saltem animo, si nondum corpore, inde se distuant. Sic illi cum S. Augustino facile aliquem Ambrosium inveniunt; & aperiet Deus pulsantibus januam veritatis, in quo *nullus speravit & confusus est, quem nemo invocavit & desepxit illum.*

I. de vita
beata, c. 1.

Ioan. 3.
Actor. 8.

De util.
cred. c. 8.

Eccl. 2.
& 11.

H S LIBER